

Қоғам & Дәуір

Қазақстан Республикасы
Президенті жанындағы
Қазақстанның стратегиялық
зерттеулер институты

2004 жылдан бастап
әр тоқсан сайын жарық көреді

Бас редактор
Алмас Арзықұлов,
ҚР Президенті жанындағы
ҚСЗИ-дің жетекші
ғылыми қызметкері

Редакция мекенжайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қаласы,
Бейбітшілік көшесі, 4
ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ

Телефон (7172) 75-20-20
Факс (7172) 75-20-21
E-mail: office@kisi.kz
www.kisi.kz
www.journal-kogam.kisi.kz

Журнал Қазақстан Республикасының
Мәдениет, ақпарат және қоғамдық
келісім министрлігінде 2003 ж.
19 желтоқсанда тіркеліп, тіркеу туралы
№ 4526-Ж куәлік берілген.

ISSN 2414-5696 (print)
ISSN 2788-5860 (online)

doi.org/10.52536/2788-5860

Индекс 74007

Журнал саяси ғылымдар саласы бойынша
ғылыми еңбектің негізгі нәтижелерін
жариялау үшін Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігі білім және
ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету
комитеті ұсынатын ғылыми басылымдар
тізбесіне енеді.

Қоғам & Дәуір ҒЫЛЫМИ-САРАПТАМАЛЫҚ ЖУРНАЛ

МАЗМҰНЫ

Мадина Бектенова, Шолпан Жандосова Ислам факторының Қазақстан мен Орталық Азиядағы қоғамдық-саяси жүйенің трансформациялық үдерістеріне ықпалы.	6
Толғанай Мустафина, Фарида Мусатаева, Сымбат Шакиров, Асан Амангельдиев Бітімгершілікті жүзеге асырудың негізгі қағидалары	21
Айгуль Забирова, Наталья Сейтахметова Постатеизм: әлеуметтанулық талдау	38
Еркебұлан Жұмашов, Нұрбек Пұсырманов Ауылдық елді мекендердің тұрақты дамуы: басқару жүйесін жетілдіру	53
Еркін Тұқымов Жаһандық демографиялық сын-қатерлер: Қазақстан үшін тәжірибесі	64
Гүлмира Сұлтанғазы, Жаслан Нурбаев, Гүлжан Ерменбаева Қазақстандық ұлт құрылысы контекстіндегі тарих және тарихтану	80
Мирас Жиенбаев Қазақстандағы ұлттық құрылыс саясаты: азаматтық немесе этноәлеуметтік сәйкестік пе?	93
Рафик Усманов, Майя Урузғалиева, Разия Асылғожина, Венера Жексембекова Солтүстік Каспийдің геоэкологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің қазіргі саяси процестері мен тетіктері	104
Айнұр Әбиденқызы, Құрмет Қадылғазыұлы, Айгерим Ердашова Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» стратегиясы: әлемдік жетекшілікті қалыптастырудағы порттардың рөліне жүгіну	117
Бауыржан Әукен «Оңтүстік Кавказ аймағындағы қақтығыс және ынтымақтастық: теориядан саясатқа» кітабына шолу	131

СОДЕРЖАНИЕ

Мадина Бектенова, Шолпан Жандосова Влияние исламского фактора на трансформационные процессы общественно-политической системы в Казахстане и Центральной Азии	6
Толғанай Мустафина, Фарида Мусатаева, Сымбат Шакиров, Асан Амангельдиев Основные принципы осуществления посредничества	21
Айгуль Забирова, Наталья Сейтахметова Постатеизм: социологический анализ	38
Еркебұлан Жұмашов, Нұрбек Пұсырманов Устойчивое развитие сельских поселений: совершенствование системы управления	53
Еркін Тукумов Глобальные демографические вызовы: опыт для Казахстана	64

Қоғам & Дәуір

Қазақстан Республикасы
Президенті жанындағы
Қазақстанның стратегиялық
зерттеулер институты

**Гулмира Султангазы, Жаслан Нурбаев,
Гульжан Ерменбаева**
История и историзация в контексте
казахстанского национализма 80

Мирас Жиенбаев
Политика национального строительства в Казахстане:
гражданское и этносоциальное единство? 93

**Рафик Усманов, Майя Урузгалиева,
Рафия Асылгожина, Венера Жексембекова**
Современные политические процессы и
механизмы обеспечения геоэкологической
безопасности Северного Прикаспия 104

**Айнұр Әбиденқызы, Құрмет Қадылғазыұлы,
Айгерим Ердашова**
Китайская стратегия «Один пояс, один путь»:
роль портов в установлении глобального лидерства 117

Бауыржан Аукең
Рецензия на книгу: Конфликт и сотрудничество в регионе
Южного Кавказа: От теории к политике 131

CONTENTS

Madina Bektenova, Sholpan Zhandossova
Influence of the Islamic Factor on Transformation
Processes of the Socio-Political System in
Kazakhstan and Central Asia 6

**Tolganai Mustafina, Farida Mussatayeva,
Symbat Shakirov, Asan Amangeldiyev**
The Fundamental Principles of Mediation 21

Aigul Zabirowa, Natalya Seitakhmetova
After Atheism: a Sociological Examination 38

Yerkebulan Zhumashov, Nurbek Pusyrmanov
Sustainable Development of Rural Settlements:
Improving the Local Government 53

Yerkin Tukumov
Global Demographic Challenges:
Experience for Kazakhstan 64

**Gulmira Sultangazy, Zhaslan Nurbayev,
Gulzhan Yermenbayeva**
History and Historicization in the Context of
Kazakh Nation-Building. 80

Miras Zhiyenbaev
The National Building Policy in Kazakhstan:
Civic or Ethnosocial Identity? 93

**Rafik Usmanov, Maiya Uruzgaliyeva,
Raziya Asylgozhina, Venera Zheksembekova**
Modern Political Processes and Mechanisms
for Ensuring Geo-ecological Security
the Northern Caspian Region 104

**Ainur Abidenkyzy, Kurmet Kadylgazyuly,
Aigerim Yerdashova**
Chinese Strategy «One Belt, One Road»:
the Role of Ports in Establishing Global Leadership 117

Bauyrzhan Auken
Review of the book: Conflict and Cooperation
in the South Caucasus Region 131

РЕЦЕНЗИЯ

ОҢТҮСТІК КАВКАЗ АЙМАҒЫНДАҒЫ ҚАҚТЫҒЫС ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ: ТЕОРИЯДАН САЯСАТҚА КІТАБЫНА ШОЛУ

Бауыржан Әукен

ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ,
Азиялық зерттеулер бөлімінің аға сарапшысы
e-mail: auken_b@kisi.kz

Автор Хуман А.Садри Оңтүстік Кавказ аймағындағы қақтығыс пен ынтымақтастық: теориядан саясатқа кітабында Әзірбайжан, Армения және Грузияны анықтайтын геосаяси белгілерді терең зерттейді. Садри аймақтың күрделілігінің жан-жақты көрінісін ұсыну үшін халықаралық қатынастар теориясын, тарихын және практикалық саяси идеяларды біріктіретін егжей-тегжейлі және пәнаралық талдауды ұсынады. Оңтүстік Кавказды жаһандық қуат динамикасының объективі арқылы қарастыра отырып, Садри аймақтың қақтығыстары мен ынтымақтастығын айқындап, оның стратегиялық маңыздылығы туралы түсінік береді.

Кітап Оңтүстік Кавказдың географиялық және тарихи аспектілерін шолу жасаудан басталады. Еуропа мен Азияның қиылысында орналасқан аймақтың стратегиялық маңызы зор. Садри таулы ландшафттың тарихи түрде әртүрлі этникалық топтарға пана болғанын айқындайды. Персия, Рим және Ресей сияқты империялардың амбицияларының сахнасына айналғандығын атап көрсетеді. Географиялық және тарихи контексттің үйлесімі Оңтүстік Кавказ аймағының қазіргі қауіпсіздік динамикасы мен геосаяси маңыздылығын зерттеуге негіз жасайды.

Садридін көзқарасы халықаралық қатынастардың әртүрлі теорияларын ұштастырады. Атап айтқанда, реализм, либерализм және «өркениеттер қақтығысы» тезисін біріктіретін пәнаралық сипатта болып келеді. Кітапта бұл теориялар олардың сыртқы саясатта Оңтүстік Кавказ мемлекеттерінің аймақтық әрі жаһандық державалармен өзара әрекеттесуін түсіну үшін қолданылады. Бұл тұрғыда Садри Фрэнсис Фукуяманың «Тарихтың ақыры және соңғы адам», Сэмюэл Хантингтонның «Өркениеттер қақтығысы» шығармаларымен өзара байланысын анықтап, олардың қырғи қабақ соғыстан кейінгі әлемге деген көзқарастарын салыстырады. Фукуяманың демократия жеңісіне қатысты оптимизмі жаһандық шындықтан барған сайын алшақтауы байқалғанымен, Хантингтонның пессимистік көзқарасы аймақтағы күрделі мәдени және геосаяси бөліністерге сәйкес келеді. Садри бұл теориялардың Оңтүстік Кавказдың геосаяси шындығына қаншалықты сәйкес келетінін бағалайды. Аймақ динамикасына мәдени-өркениеттік айырмашылық немесе қауіпсіздік пен экономикалық мүдделер тәрізді прагматикалық мәселелер әсер етеді ме деген сұрақтарға жауап іздейді.

Кітап бірнеше тараулардан құралған. Олардың әрқайсысы Оңтүстік Кавказ мемлекеттерінің бірі – Әзірбайжан, Армения және Грузияға арналған. Бұл әр елдің бірегей геосаяси сын-қатерлері мен стратегияларын егжей-тегжейлі қарастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, Әзірбайжан тарауы Таулы Қарабақ төңірегіндегі ұзақ уақытқа созылған қақтығысты егжей-тегжейлі қарастырады. Армениямен болған даудың екі елдің сыртқы саясаты мен қауіпсіздік мәселелерін қалай қалыптастырғанын зерттейді. Әзірбайжандағы мұнай мен газдың едәуір қоры мәселені күрделендіреді. Бұл оны аймақтық энергетикалық саясаттың негізгі ойыншысына айналдырып Ресей, Түркия және Еуропалық Одақ сияқты жаһандық державалардың назарына айналдырады.

Автор Армения туралы тарауда елдің тарихи және геосаяси осал тұстарын, соның ішінде оның Ресеймен күрделі қарым-қатынасын және қауіпсіздік кепілдіктері бойынша оған тәуелділігін зерттейді. Кітапта Арменияның позициясындағы ерекшеліктерге талдау жасалып, оның көрші елдермен, әсіресе Таулы Қарабақ қақтығысы мен оның Арменияның ішкі әрі сыртқы саясатына әсері контекстіндегі қарым-қатынастарға ұмтылысына баса назар аударылады. Садри Арменияның геосаяси оқшаулануы мен қауіпсіздікке назар аударуы оның Ресейге тәуелді болуына қалай ықпал ететінін және стратегиялық мүмкіндіктерін әртараптандыру үшін Еуропалық Одақпен тығыз қарым-қатынас орнатуға тырысатынын көрсетеді.

Грузия туралы тарау оның Батыспен интеграциялануға деген ұмтылысына және 2008 жылғы Ресей-Грузия соғысындағы Ресейдің қауіпсіздік мәселелеріне бағытталған. Садри бұл қақтығыс туралы егжей-тегжейлі ақпарат ұсынып, оның себептерін, салдарын және оңтүстік Кавказдағы Ресей мен Батыс арасындағы геосаяси қақтығысты кеңірек зерттейді. Грузияның НАТО мен Еуропалық Одаққа мүшелікке деген ұмтылысы оның Ресей агрессиясы жағдайында өзінің егемендігі мен аумақтық тұтастығын бекіту жөніндегі күш-жігері аясында қарастырылады. Кітап Грузияның Абхазия мен Оңтүстік Осетиядағы сепаратистік қозғалыстар сияқты ішкі мәселелерді шеше отырып, ұлы державалардың бәсекелес мүдделері арасында ілгерілейтін шағын мемлекет ретіндегі ұстанымының күрделілігін көрсетеді.

Қорытынды тарауда Садри Оңтүстік Кавказдың үш мемлекетінің зерттеулерінен алынған ақпаратты синтездейді. Ол аймақтың қауіпсіздігі – этникалық қақтығыстарды, экономикалық тәуелділікті және аймақтық әрі жаһандық державалардың стратегиялық мүдделерін қоса алғанда, ішкі және сыртқы факторлардың күрделі өзара әрекеттесуінен қалыптасады деп тұжырымдайды. Халықаралық қатынастардың үш жетекші теориясын Оңтүстік Кавказға қатысты қолдана отырып, Садри бірде-бір теория аймақтағы халықаралық қатынастардың күрделілігін толық қамти алмайтындығын көрсетеді. “Өркениеттер қақтығысының” болашағы мәдени әрі өркениеттік бөліністерге қатысты белгілі бір түсіндік қалыптастырғанымен, реалистік және либералды теориялар аймақтың динамикасын анықтайтын биліктің, қауіпсіздіктің пен экономикалық мүдделердің прагматикалық мәселелері туралы құнды идеяларды ұсынады.

Кітаптың бір артықшылығы – оның теория мен тәжірибе арасындағы алшақтықты жоюында. Садри теориялық пікірталастарға қатысып қана қоймай, сонымен қатар жұмысты ғалымдар, саясаткерлер мен студенттер үшін өзекті ете отырып, саяси салдарларды ұсынады. Ол Ресей, Түркия және Иран сияқты аймақтық державалардың Оңтүстік Кавказ мемлекеттерімен өзара әрекеттесуіне, сондай-ақ АҚШ пен Еуропалық Одақ тәрізді жаһандық ойыншылардың аймақтың стратегиялық ортасын қалай құратынына жан-жақты талдау жасайды. Энергетикалық саясатты, атап айтқанда құбырлар мен энергетикалық дәліздердің рөлін зерттеп, оларды терең талдайды. Бұл Оңтүстік Кавказдың жаһандық энергиямен қамтамасыз етудің негізгі транзиттік аймағы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді.

«Оңтүстік Кавказ аймағындағы қақтығыс пен ынтымақтастық: теориядан саясатқа» кітабы автордың Еуразиялық геосаясатты зерттеуге қосқан құнды үлесі болып табылады. Садридің нақты зерттеулері әрі қолданылған пәнаралық тәсілі Оңтүстік Кавказды терең түсінуге мүмкіндік береді. Нақтырақ айтқанда оның жаһандық саясаттағы маңыздылығын айқындайды. Аймақтың тарихын, географиясын және халықаралық қатынастарын бірнеше теориялық көзқарастар арқылы зерттей отырып, аталмыш жұмыс Оңтүстік Кавказдағы күрделі қауіпсіздік жағдайы мен оның болашаққа әсерін жан-жақты әрі қолжетімді талдауды ұсынады.